TYGODNIK
ROLNICZO-TECHNOLOGICZNY

»Ora et labora.«

Pisma tego w każdy Czwartek wychodzić będzie arkusz. Przedpłata wynosi kwartalnie: w Warszawie *złp.* 6. *na* Prowincyi *złp.* 7 *gr.* 15. — *Prenumerować nań można: w Warszawie w Księgarniach: P. Sennewalda, P. Em. Glücksberga; P. Jana Glücksberga; P. Sztebleta; w Biurze Informacyinem; w Biurze Zleceń; w Drukarni Piasta; w Składzie pism peryodycznych P. Koelichena, naprzeciw Arsenału; w Składzie P. Filipa Ciechanowskiego, przy Podwalu.* Na Prowincyi: *na wszystkich Urzędach i Stacyach Pocztowych.* — w Lublinie *u P. Streibla*; w Kaliszu *u Pana Jähnisza.*

»Medium tenuere beati.«

N^er 25.

Czwartek 18 Czerwca. 1835.

Wychów Owiec.

O Klassyfikowaniu Owiec.

(Dokończenie).

Pasienie owiec w letniéj porze na pastwiskach górzystych, wydających trawę nie zbyt bujną i nie za nadto soczystą, a w zimie dobrém sianem, sprzyja ciągłości wełny; przeciwnie zaś, karmienie ich, bądź to w lecie lub w zimowéj porze, pokarmem obfitym i posilnym, a mianowicie w lecie na pastwiskach niskich, a w zimie kartoflami, zbożem i t. p. zmniejsza ciągłość wełny. To potwierdzają, nie tylko pojedyncze doświadczenia, ale nadto i całe okolice, gdzie z powodu różnicy pastwiska, jeden gatunek owiec wydaje w jednéj okolicy wełnę cienką i ciągłą, w drugiéj zaś, grubszą, kruchą i ostrą.

IV. O wełnie słabéj i wątłéj.

Wełnę słabą i wątłą wydają zwykle owce chorowite, lub nędznie karmione. — Wełna ta jest bardzo miękka, delikatna, i na wejrzenie zdaje się znacznie cieńszą, niżli jest w istocie. — Choroba i nędzne utrzymywanie, tak dalece zmieniają wełnę, iż porównywając onéj dwie próby, jedne zdjętą z owcy w stanie z drowym i gdy była dobrze karmioną, a drugą pod czas choroby, w ówczas nikt nie pozna by one, z jednego i tego samego pochodziły zwierzęcia: tak dalece ostatnia na wejrzenie zdaje się być cieńszą od pierwszéj.

To samo ma miejsce co do owiec nędznie karmionych. Dla tego, przy kupnie owiec, a mianowicie tryków, bardzo uważać należy na ich stan zdrowia i tuszę; gdyż inaczéj bardzo łatwo popełnić tu można pomyłkę, w skutkach nader szkodliwą. —

V. Dobry kształt włosa wełny.

Dobry kształt włosa zawisł na tém, by był w całéj długości jednostajnie gruby, przytém okrągły, nie zaś nieco spłaszczony. Własności te, jedynie za pomocą szkieł powiększających poznać można; a mianowicie co do wełny gładkiéj czyli prostéj; gdyż jednostajność włosa karbikowatego, jak wyżéj powiedziałem, można niejako poznać z regularności jego łuczków, czyli karbików.

W stanie naturalnym włos wełny jest okrągły; ale często się on w ten sposób wyradza, iż jest mniéj więcéj spłaszczony. Wada ta podług zdania P. *Elsnera*, zdaje się być niektórém owcom właściwą i przelewać się w następne pokolenia. »Jest ona stąd — mówi Elsner — szkodliwą, że wyroby z takiéj wełny, wiele tracą na dobroci i piękności.« — *Blok* uważa,

że tylko pomiędzy włosami grubszemi trafiają się czasami spłaszczone, ale nigdy, lub bardzo rzadko, włos cienki tego kształtu nie przybiera.

VI. O wełnie tłustéj czyli wybujałéj.

Tłustą nazywa się wełna, która wskutek zbyt obfitego owiec karmienia, zbytnie wybujała; przez co jéj natura mniéj więcéj się zmienia. Tak np. włos wełny wybujałéj jest grubszy, karbiki jego są większe czyli bardziéj wyciągnione. — Fabrykanci nie chętnie kupują tak wybujałą wełnę; i mając wybór między takową, a ostrzyżoną z owiec umiarkowanie karmionych, zawsze ostatnią przekładają.

Ponieważ klimat i grunt ma wielki wpływ na dobroć wełny, przeto nie jest zupełnie w naszéj mocy, ten lub ów gatunek owiec hodować. Jednakże o ile podobno, posiadać należy owce, których wełna najwięcéj popłaca.

Podobnéj zasady trzymać się należy w klassyfikowaniu owiec, to jest: podzielić je na zwyczajne w handlu sortimenta wełny; co już z tej strony jest nie odzownėm, iż, jak wiadomo znacznéj ilości owiec doprowadzić nie można do takiéj jednostajności, by tylko jednę lub dwie klassy stanowiły. Każda klassa oznacza się osobnym Nrem, lub znakiem.

Przystępując do klassyfikowania owiec, pierwszą i główną jest rzeczą, aby poznać dokładnie znajdujące się w niéj tryki. Punkta na które szczególnie zwrócić tu uwagę należy, są:

1. Czyli są dobrze wyrównane pod względem jednostajności wełny;

2. Czyli charakter wełny odpowiada wełnie trzody, a mianowicie temu głównemu jéj charakterowi, który najkorzystniéj naszém zamiarom i potrzebie odpowiada.

3. Czyli posiadają własności, przez które wady macior poprawić można;

4. Czyli każdego odmiennego charakteru, (do poprawy macior służyć mającego), jest dostateczna ilość.

Następnie wziąść trzeba pod uwagę całą trzodę, i porównać ją z tym ideałem wełny, który posiadać zamierzamy. A mianowicie rozpoznać ją:

a. pod względem cienkości włosa;

b. pod względem stopnia wyrównania wełny na całém ciele; w czém, szczególniéj zwrócić należy uwagę na szyję, kłąb i krzyż.

c. Poznać charakter wełny, to jest: czyli foremne układanie się włosa w łuczki, lub téż układ ich nieregularny goruje; czyli ma skłonność do plątania się i *spilcowania*.

d. Czyli kosmki wełny są tępe, lub zaokrąglone; czyli po całém ciele równo się układają, lub téż mniéj więcéj między sobą są poplątane. — Mianowicie zrewidować należy boki, pomiędzy krzyżem a brzuchem, i przekonać się: czyli wełna stoi tu pionowo, lub téż się *spina* i do poplątania skłania; czyli jest gęsta, lub rzadko ze skóry wyrasta.

e. Co do budowy ciała owcy, przekonać się: czyli szyja jest zbyt długa i szeroka, lub téż krótka i cienka; czyli kłąb jest szeroki lub wązki i t. p.— Słowem i skład owcy gruntownie rozważyć należy, by, przez stosowny dobór tryków, wady jego poprawić, a dobre przymioty zachować i podwyższyć.

Przekonawszy się tym sposobem o stanie gromady, należy ją podzielić na tyle klas, ile jest wyraźnych odmian wełny; poczém przydać każdéj klassie maciorek, tryka, któryby posiadane przez nie wady znosił, a charakter wełny coraz bardziéj zbliżał do tego, którén wyłącznie w gromadzie zaszczepić zamierzamy.

Znoszą się zaś wady maciorek w ich potomstwie, gdy się połączają z trykami, które posiadają w wysokim stopniu przymioty, wadom maciorek zupełnie przeciwne.

Np. do maciorek których wełna jest nieregularnie zbudowana, skłonna do wiklania się, dać należy tryki z najregularniejszą wełną, w któréj najmniejsza skłonność do wiklania, się nie spostrzega.

Jeżeli maciorka ma wełnę bardzo gęstą, runo zbite, ale włos wełny jest gatunkowo gruby, stanowić ją należy z trykiem najcieńszą, niechby i nieco rzadką wełnę posiadającym.

Otóż to tym sposobem nie tylko zapobiega się coraz większemu rozszerzaniu i ustalaniu wad, ale nadto

wytępiają się one mniéj więcéj zupełnie. — Tym sposobem postępuje się także co do poprawienia kształtów budowy owcy. np. maciorkę która ma szyje długą, krzyż spadzisty, zad sczupły, odstanowić należy z trykiem najlepiéj pod témi względami zbudowanym i t. p. — Dodać wypada, iż lubo początkowo, jak powiedziałem, podzielić należy gromadę na tyle klass, ile się wyraźnych odmian wełny w niéj znajduje, to przecież główną dążnością dalszego klassyfikowania i hodowania być powinno, aby ilość klass, coraz bardziéj zmiejszać, czyli: aby całą gromadę, coraz bardziéj, do jednostajności doprowadzać.

Dla tego, nie dosyć jest do utworzenia pięknéj owczarni rozklassyfikować stare owce; potrzeba postępować ciągle według raz przyjętych zasad, w doprowadzeniu ogółu do największéj jednostajności. — A że cel ten, jedynie przez dobry wybór przychowku osiągniony być może, przeto całą uwagę nań zwrócić należy; inaczéj klassyfikowanie starych owiec, żadnego nie przyniesie owocu.

Chcąc zaś dobrze poznać naturę jagniąt, należy je uważać od samego urodzenia, gdyż już w téj chwili, spostrzedz na nich można główniejsze rysy charakteru wełny, jaką w dalszym wieku wydawać będą.

Praktyczne w téj mierze postępowanie, wprawdzie dużo trudniące i mozolne, ale natomiast najpewniéj do celu prowadzące, opisuje P. *Schmidt*, o którym wyżéj była mowa, w następujący sposób:

»Klassyfikator winien dokładnie oznaczyć jagnię w kilku głównych zakresach życia jego, i każden opis, w stosownym do tego regestrze zamieścić. W kilka dni po urodzeniu jagnięcia uważać należy: czyli jest pokryte po całém ciele, a mianowicie, na głowie, udach, włosami gęstemi, lub rzadko po ciele rozrzuconemi; czyli włosy te zwijają się w drobne loczki kształtu pereł, lub téż stoją gęsto w kosmkach mniéj więcéj ściśnionych. Stan ten dokładnie należy opisać i porównać ze stanem wełny jagnięcia wkrótce przed strzyżą. Toż samo powtarza się po roku, i w ówczas według stanu wełny, należy je rozklassyfikować.«

»Dla tém większego rzeczy wyjaśnienia, zamieszczam tutaj wzór regestrów moich, jakie za najstosowniejsze do przedmiotu w mowie będącego uznałem.«

»Dla skrócenia oznaczam w regestrach różne gatunki wełny, jak następuje:

a†† Nad-electa . . 5 - 6 1/2 stop. Dol.
a† Electa . . . . 6 1/2 - 8 —
a Pryma . . . . 8 1/2 - 9 —
b Secunda . . . 9 - 10 1/2 —
c Tercya . . . 10 1/2 - 13 1/2 —

Numer owcy	Urodzona w roku	Pochodzi z		Dobroć wełny na					Charakter wełny	Opis kosmków	Przeznaczona dla tryka	Stanowiona	wydała jagnie		Opisanie jagnięcia w kilka dni po urodzeniu	Opisanie jagnięcia w kilka dni jego urodzenia	Jagnie zostało przeznaczone na			UWAGI
		Ojca	Matki	Szyi	Kłąbie	Krzyżu	Boku	Udach					Maciorka	Baranka			Tryka	Skopa	Weszło do Regestru roczniaków	
8	32	94	8	*a*†	*a*†	*a*†	*a*††	*a*	Miękkość jedwabiu.	Regularne, tępe.	267	6 Lipca	1	,,	Zupełnie gładkie, małe kędziorki po całém ciele.	Wełna nieco foremnie się kręcąca; włosy spadające.	,,	,,		Końce uszów brunatne i za uszami kępki wełny.

Wełna *jest* dziś bez wątpienia najważniejszym produktem. — Dla tego też PP. Fabrykanci, tak wiele wymagają od niéj różnych własności; tak są w wyborze jéj trudni, iż do jéj ocenienia, używają teraz wszystkich, człowiekowi udzielonych zmysłów. Tak np. *wzrok* służy do ocenienia cienkości i koloru; przez *słuch* dochodzą jéj siły: mocniejsze lub słabsze trzaśnienie pod czas rozrywania kosmka wełny, wskazuje stopień mocy; *powonienia* używają do rozpoznania *rodzaju* paszy, jaką owce karmione były; a stąd sądzą o stopniu różnych własności wełny; jeżeli ma zapach mocno *aromatyczny*, wnoszą, iż pastwiska wydają rośliny aromatyczne, które jak wiadomo, wielki mają wpływ na dobre własności wełny; jeżeli zaś ma zapach stęchły lub nie przyjemny, biorą to za pewną skazówkę złego hodowania owiec i tém ją surowiéj sądzą, tém skrupulatniéj dochodzą wszelkich jéj własności, i według tego ceny stanowią; przez *czucie* dochodzą stopnia miękości i delikatności. Nakoniec Anglicy biorą teraz w pomoc i *smak*, aby tém gruntowniéj poznać naturę wełny.

A więc, kto chcę obecnie z korzyścią owce hodować, powinien się dokładnie obeznać z wszelkiémi własnościami wełny; powtórzę zatém w skróceniu to, co wyżéj o naturze dobréj wełny i środkach jéj otrzymania było powiedzianém.

Sama *cienkość* nie stanowi, jak to wielu mniema, dobroci wełny; posiadać ona winna oprócz tego, wszelkie te przymioty, które jéj wyrobom nadają miękkość, delikatność, lekkość, trwałość, i usposobiają ją, do dobrego przyjmowania różnych farb, i zachowania naturalnego połysku, by się można obéjść bez *dekatyzowania*, tak bardzo wyrobom wełnianém szkodliwego.

Połączenie tych wszystkich dobrych własności wełny, oznaczają teraz przez wyraz *dobréj przyrody*. — Jakież to są jéj główne własności? — wełna *dobréj przyrody* jest podobnie jedwabiowi miękka i delikatna; własność zaś ta jest wypływem wszystkich dobrych przymiotów wełny; jako: cienkości i jednostajności włosa; paralelizmu, czyli równoległości i ścisłości kosmków wełny; jéj sprężystości, ciągłości i mocy. Ta to jedwabność wełny, stanowi wartość wyrobów; ona je czyni tak miękiémi, delikatnémi, przytém nadaje im połysk, który przyjemność ich, tak bardzo powiększa.

Główną podstawą wyż wymienionych dobrych własności wełny, jest dobra budowa włosa wełny. Im bowiem tenże jest cieńszy, im rurka jego w porównaniu do ścian jest szersza; i im delikatniejszym płynem wypełniona, tém też włos jest giętszy, tém piękniejszy, do jedwabiu zbliżony ma połysk, i dla tego wełnę tę, nazywają także jedwabną.

Najpewniejszym środkiem otrzymania tak dokładnego produktu jest: najprzód stosowne rozklassyfikowanie owiec; daléj wybór tryków; a mianowicie dokładna znajomość natury przychowku i odpowiednio zamierzonemu celowi, jego klassyfikowanie.

Wychów Zwierząt domowych.

O poznawaniu wieku koni i owiec, z zębów.

(z ryciną)

Objaśnienie ryciny.

A. Zęby Końskie.

Fig. 1. *a.* Płaszczyzna wierzchnia zębów 3let konia; *a.* Ząb] Koński, który się jeszcze niewyrównał z zębami] źrebięcemi obok stojącemi, i który ma w środku głęboki dołek, regestrami zwany. — *b.b.* zęby mleczne, czyli źrebięce, których małe regestra, niemal zupełnie się starły.

Fig. 1. *b.* Zęby poprzednio opisane, uważane z boku w szczęce; *a.* ząb koński; który się wielką długością obok stojących odznacza; *b.b.* zęby mleczne, w porównaniu do poprzedniego, małe i krótkie.

Fig. 2. *a.* Płaszczyzna wierzchnia zębów konia 4 letniego; *a.a.* zęby końskie, z zupełnemi regestrami; *b.* ząb mleczny; *c.* kieł.

Fig. 2. *b*. Zęby poprzednie uważane zboku w szczęce; *a*. *a*. zęby końskie; *b*. ząb mleczny; *c*. kieł.

Fig. 3. *a*. Płaszczyzna wierzchnia zębów konia 5lét; *a*. *a*. ząb koński, który dopiero *zewnętrzynym* brzegiem wyrównał się okok stojącem; *wewnętrzny* zaś jego brzeg, jest nieco niższy: prócz tego, ma on głębokie regestra. *d*. kieł.

Fig. 3. *b*. Zęby poprzednie uważane z boku w szczęce, *a*. *a*. dorosłe zęby; *b*. ząb koński, niewyrównany zupełnie z drugiemi; *c*. kieł, który już dosyć wysoko się puścił.

Fig. 4. Płaszczyzna wierzchnia zębów 6let; konia; *a*. regestra w obok zębach środkowych, już prawie się starły; *b*. ząb pośredni, na którym regestr jeszcze się znajduje; *c*. ząb od kątny, którego już oba brzegi ścierają się z odpowiednim mu zębem w górnéj szczęce; przecież regestr jest tu jeszcze dość głęboki; *c*. kieł, coraz tępszy, okrąglejszy i większy.

Fig. 5. Płaszczyzna wierzchnia zębów 7let. konia; *a*. *a*. ząb środkowy i pośredni. Z których regestra, niemal zupełnie już zniknęły; *b*. ząb odkątny na którym już tylko regestr jeszcze się znajduje. *c*. kieł, odznacza się od poprzednich wielkością i grubością.

Fig. 6. Płaszczyzna wierzchnia zębów 8let. konia. Regestra ze wszystkich zębów starły się, i tylko jeszcze na odkątnych zębach widać ich ślady: *b*. kieł większy i grubszy od poprzedniego.

Fig 7. Płaszczyzna wierzchnia zęba środkowego 7let. konia obwód jego jest owalny.

Fig. 8. Płaszczyzna wierzchnia zęba środkowego 13 let. konia. Obwód jego znacznie się już oddala od kształtu owalnego, i zbliża do okrągłego.

Fig. 9. Płaszczyzna wierzchnia zęba środkowego 19 let. konia; kształt jéj całkiem jest podobny do trójkąta.

Fig. 10. Płaszczyzna wierzchnia zęba środkowego 25let. konia. Obwód ma teraz odwrótną owalną formę.

B. Zęby Owcze.

Jedenaście po mniéjszych figur przedstawiają wiek owiec z zębów.

Fig 1. 8 przednich zębów w dolnéj szczęce, z któremi jagnię się rodzi.

Fig. 2. Dolna szczęka rocznego jagnięcia, wypełniona wszystkiemi jeszcze mlecznemi zębami.

Fig. 3. Szczęka owcy w 2gim roku, po zmienieniu dwóch zębów środkowych.

Fig. 4. Szczęka owcy w 3cim roku, która także zmieniła dwa pośrednie mleczne zęby.

Fig. 5. Szczęka owcy w 4tym roku, po zruceniu 6ciu mlecznych, czyli jagnięcych zębów.

Fig. 6. Szczęka owcy w 5tym roku po zmienieniu wszystkich 8. jagnięcych zębów. Różnią się one od zębów jagnięcych większą szerokością, żółtawym kolorem, a mianowicie: iż u wierzchu są mocno przytępione, a przeciwnie zęby jagnięce są ostre.

Fig. 7. Szczęka owcy w 6stym roku: brzeg przedni zębów jest ostry i wyrównany, ich zaś korony są dłuższe niźli w poprzednich.

Fig. 8. Szczęka owcy 7 letniéj z poszczerbionemi zębami.

Fig. 9. Szczęka owcy 8 letniéj, gdzie poszczerbienie zębów jest widoczniéjsze.

Fig. 10. Szczęka owcy 9-11 letniéj.

I. O poznawaniu wieku konia.

Zmiana zębów i ich kształt, jest jedyną i dość pewną oznaką wieku koni. Wszelkie zaś inne, są zawodne i na naturze rzeczy nie ugruntowane; np. fałdy w końcach gęby i t.p.

Do 3go roku poznać można wiek konia z jego powierzchowności i wzrostu.

Zrebie roczne poznaje się po wzroście, mniéj więcéj kędzierzawych i wełnistych włosach; po krótkiéj i kędzierzawéj grzywie i podobnym ogonie, który zaledwie do stawów skokowych dochodzi.

W drugim roku źrebiec jest znacznie roślejszy; włos poczyna nabierać połysku i na grzywie i ogonie jest znacznie dłuższy i prostszy; ogon spuszcza się już znacznie niżéj stawów skokowych; od 3 lat poznaje się wiek z zębów.

Źrebie rodzi się bez zębów przednich; trzonowych zaś ma przy urodzeniu 14.— W 8 - 14 dniach po urodzeniu, puszczają się po dwa przednie zęby w każdéj szczęce. W trzy tygodnie późniéj, wyrasta po każdéj stronie dwóch poprzednich ząb, zatem ma ich źrebie w każdéj szczęce po 6.— W 4 - 7 miesięcy, puszczają się zęby odkątne; jest ich więc w każdéj szczęce po 8. — Zęby te nazywają się mlecznemi, czyli źrebięcemi. Różnią się one od zębów *końskich* przez to, iż są krótsze, a stosónkowo szersze, bielsze, bardziéj spłaszczone i bardziéj połyskowne.

Skoro źrebię ma 2½ lat, wypadują w każdéj szczęce dwa środkowe zęby, i są zastąpione przez zęby *końskie*, które z końcem trzech lat, wyrównywają się pozostałem źrebięcęm zębom. Fig 1. *a. a.*; Fig. 1. *b. a*. Zęby te nazywają się *środkowemi*.

Z końcem 3½ lat, wypadują w obóch szczękach po dwa zęby, to jest: po jednym z każdéj strony *środkowych*, zwane *pośrednie;* które z końcem 4go roku, wyrównywają się pozostałem źrebięcém odkątnem zębom. — Fig. 2 *a. a. a.*; Fig. 2 *b. a. a.* — Przytem w tym wieku ogiery i wałachy dostają zęby boczne czyli kły.— Fig. 2. *a*; Fig. 2. b.

W piątym roku zamieniają się także zęby źrebięce odkątne na końskie; z końcem piątego roku, nie dochodzą jeszcze do siebie tego rodzaju zęby górne z dolnemi, a następnie nie ścierają się z sobą lub bardzo tylko mało. Fig. 3. *a. b. c.*; Fig. 3. *b. b.* — Kły coraz bardziéj wyrastają.

Zęby końskie mają w środku wklęsłości, czyli dołki, powleczone massą czarną nieco miękką, które to dołki zwykle nazywają *regestrami konia*.

Po skończonym 5tym roku, dołki, czyli regestra w szczęce dolnéj poczynają się zmniéjszać, skutkiem ścierania się zębów; i to w tym porządku, jak, wyrastały.

W 6tym roku konia, regestra na dwóch środkowych zębach już zniknęły; znajdują się zaś jeszcze na następnych — Fig. 4. *a.* — Kły są dłuższe, spiczastsze, nieco wydrążone i ostre na wewnętrznych brzegach. — Fig. 4. *e.*

Z końcem 7go roku, ścierają się także zupełnie regestra z dwóch następnych czyli *pośrednich* zębów; i już się tylko jeszcze znajdują na odkątnych Fig. 5. *a.a.*

Koń 8 letni ma na zębach odkątnych bardzo słabe regestra, lub też zupełnie starte; Fig. 6. *a.* — Kły są długie, nieco tępe i zaokrąglone.

Z końcem więc roku 8go, kończy się poznawanie wieku konia z zębów przednich dolnéj szczęki. Odtąd już tylko przednie zęby wierchniéj szczęki, dalszy ich wiek z niejaką pewnością wskazuje. Albowiem z końcem 9go roku, nikną regestra w zębach środkowych; z końcem 10go w pośrednich z końcem 11go i na odkątnych regestra już zupełnie zniknęły a kły są niemal okrągłe.— Po skończonym 11 roku poznanie wieku konia mniéj jeszcze jest pewne; już bowiem tylko z kształtu, położenia i kierunku zębów, o ich wieku niejaką pewność mieć możemy.

Zęby przednie po skończonym 8mém roku, następującém ulegają zmianom: są coraz dłuższe, węższe, a ich wierzchnia płaszczyzna, coraz bardziéj przybiera formę trójkątną; forma ta, stanowi główną oznakę podeszłego wieku konia; bowiem im koń jest młodszy tem też zęby jego są szersze; a im starszy tém są węższe i bardziéj trojkątne. — Fig. 7 przedstawia ząb środkowy konia 7 letniego; Fig. 8. tenże ząb, konia w 12 roku; Fig. 9 ząb takowy mającego 19, a Fig. 10. konia 24 letniego.

Wykazane poznaki wieku konia, w ogólności są pewne i niezawodne; ale trafiają się tu wyjątki, czyli zboczenia od zwyczajnego biegu rzeczy, które łatwo w błąd w prowadzić mogą. Np. konie, które po większéj części żywią się na pastwiskach, prędzéj gubią regestra, niźli pasione na stajni, które je czasem zachowują w zupełności do 12 - 14 roku.— Wiek bardzo podeszły wskazują częstokroć białe włosy u powiek; zapadnienie dołków oczu, niknienie muszkułów, mianowicie na szyi i na głowie.

II. O poznawaniu wieku owiec z zębów.

Owca w spodniéj szczęce ma 8 zębów przednich; w wyższéj zaś żadnego. — Zębów trzonowych w obóch szczękach po każdéj stronie po 5. zatem ogółem 20.

Jagnię rodzi się z przedniemi zębami, i często także posiada już wszystkie trzonowe. — Fig. 1. przedstawia dolną szczękę jagnięcia zaraz po urodzeniu, a Fig. 2, gdy jest rok stare.

Zmiana zębów po któréj wiek zwierzęcia tego poznajemy, następuje w tym porządku:

Skoro jagnię ma 1-1½ roku, następuje pierwsza zmiana zębów; dwa zęby środkowe (podobnie jak u konia) wypadają; w miéjscu ich dostaje dwa inne, szersze i większe. Fig. 3.

Gdy dojdzie 2-2½ lat, zmieniają się dwa następne zęby: Fig. 4.

Zmienia zęby po raz trzeci gdy ma 3-3½ lat; to jest; trzecia para zębów przednich mlecznych zamienia się na zęby owcze. — Fig 5.

Czwarta i ostatnia zmiana zębów następuje gdy owca ma 4-4½ lat, a mianowicie: ostatnie, czyli odkątne zęby jagnięce, zamieniają się na szerokie czyli zęby owcze. Fig. 6.

W tym wieku zęby owiec różnią się od zębów mlecznych przezto: iż są szersze, większe i nieco żółtawe.

W 6tym roku zęby są jeszcze równe, ale brzeg ich bardziéj niż w poprzednim jest ostry; przytem skutkiem opuszania się na dół dziąseł, zdają się być nieco dłuższe. Fig 8.

W 7mym roku już w nich widoczna następuje zmiana. Zeby środkowe poczynają żółknąć i nieco się wyszczerbiają. Dziąsła coraz bardziéj się opuszczają. — Fig. 8.

W 8mym, biały czyli żółtawy kolor zębów, zamienił się na żółty: przytém coraz bardziéj się wyszczerbiają. — Fig. 9.

W 9tym roku wypadują 4. pośrednie zęby, lub też korony ich się odłamują.

W 10tym roku, traci już owca wszystkie zęby Fig. 10.

Ten jest zwyczajny bieg zmiany zębów. Ale skoro owce od saméj młodości obficie są karmione, częstokroć zmiana ta w krótszym następuje czasie; tak, iż z końcem 3go roku, wszystkie zęby przednie są zmienione. Ale też bywają przypadki, iż owce aż do 10go roku zachowują w całości zęby przednie.

Z końcem dopiero 4go roku, owce wydają zupełną ilość wełny, gdyż w tym wieku ciało będąc już zupełnie wykształcone, wszystkie części odżywne, obracają się więcéj w wełnę.

Owce merynos, gdy są przyzwoicie utrzymywane i stosownie karmione, żyją 15-18 lat. i więcéj. Dla doświadczenia — mówi Blok — trzymałem kilkanaście maciorek do 20 roku. Niektóre z nich pokociły się w 20 roku, wydały zdrowe i mocne jagnięta, a nawet je wykarmiły. Jednakże najlepiéj do 8go tylko roku używać ich do rozpłodu i wychowu; gdyż późniéj, nabywają już mniéj więcéj wad, przezco i potomstwo ich słabieje i mniéj wełny wydają.

Wiadomości i Doniesienia Zagraniczne i Krajowe.

Handel wełną.

Doniesienia handlowe o tegoroczném cenie wełny są w ogólności dla właścicieli owiec bardzo pomyślne. Z Wrocławia donoszą nam w tym względzie pod d. 2 czerwca co następuje: »Nasz jarmark na wełnę ma się właściwie dziś rozpocząć, kiedy go już za ukończony prawie uważać można. Kupców z jechała się od tygodnia znaczna liczba, i już 27 maja targować zaczęto. Z 51,002 centnarów wełny, na tprzedaż wystawionéj, rozkupiono już 30,000. Co do cen z radością wyznać winniśmy, że prawie zupełnie równają się cenom z r. 1833, a więc są zaspokajające. Za najcieńszą wełnę płacono od 140 do 160 talarów, za średnią od 80 do 120 tal., za poślednią 70—75 tal. O średnią wełnę najwięcéj się dopytują, i ta téż nadzwyczajny ma odbyt. Elektoralna mniéj jest żądaną jakkolwiek najsławniejsze owczarnie po większéj części prędko wełnę

swą sprzedały. Nie podpada wątpliwości, że w kilka dni wszystka wełna rozprzedaną będzie, ponieważ dopytywanie się o nią, trwa nieprzerwanie.«

Z tegoż jarmarku (Wrocławskiego), Gazeta ostatnia Śląska, następujące zawiera doniesienie:

»Wrocław 7 Czerwca. Na jarmark obecny przywieziono dotąd, ogółem 51,002 centnary 68 funt. wełny; a mianowicie:

1. z Szląska cent.	35,795 f. 27
2. z Xięztwa Poznań: i Król: Polskiego	13,406 — 36
3. z Austryi	132 — —
4. z Galicyi	1,667 — 35
W roku zeszłym przywieziono na jarmark tutejszy cent.	47,337 — 10
—Zatém w r. b. więcéj niż w przeszłym cen.	4,965 — 88

Cena różnych gatunków wełny była następująca:

Szląska jednostrzyżna:

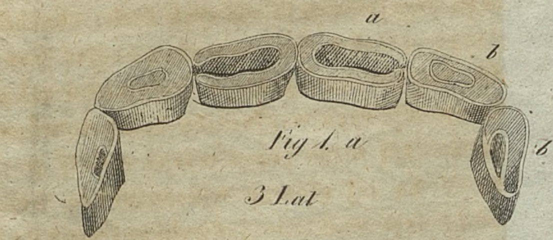
Elekta N. 1. cent. (Jeden transport przedany został po 160 Talerów).		140 do 150 Tal.
Elekta N. 2.		120—125 —
Cienka		105—110 —
Średnia cienka		95—100 —
Średnia		85— 90 —
Ordynarynna		75— 80 —
Szląska dwustrzyżna:		
Bardzo cienka		80— 84 —
Cienka		73— 75 —
Średnia		65— 66 —
Ordynarynna		58— 60 —
Polska 1-strzyżna:	Pryma	90— 95 —
— —	Cienka	88— 83 —
— —	Średnio cienka	65— 75 —
— —	Ordynarynna	55— 60 —
Polska 2-strzyżna:	Cienka	68— 70 —
— —	Srednia	60— 63 —
— —	Ordynarynna	55— 58 —
Polska krajkowa:	Biała	20— 22 Tal.
— —	Czarna	17— 18 —
Wełna z wypadłych owiec:		
— —	Cienka	75— 82 —
— —	Srednia	68— 74 —
— —	Ordynarynna	55— 57 —
Wełna z Jagniąt:	Wysoko-cienka	120—125 —
— —	Srednio-cienka	100—105 —
— —	Srednia	85— 90 —
— —	Ordynarynna	75— 80 —
Szląska brakowa		60— 70 —
Polska —		56— 60 —

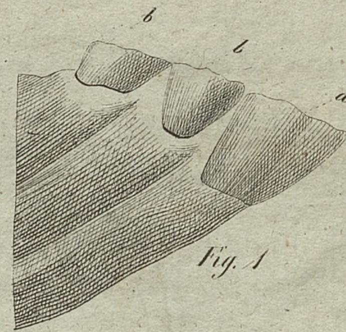
Kupców przyjez: było: 215 hurtowo kupujących; (w r. z. było ich tylko 193); starozakonnych handlarzy wełną z Xięstwa Poznańskiego 137; 29 tegoż rodzaju handlarzy ze Szląska; 370 fabrykantów wyrobów wełnianych i sukienników.

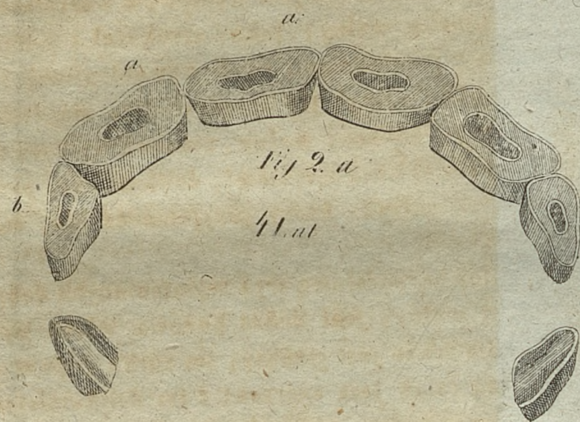
Skład instrumentów ekonomicznych i weterynaryjnych.

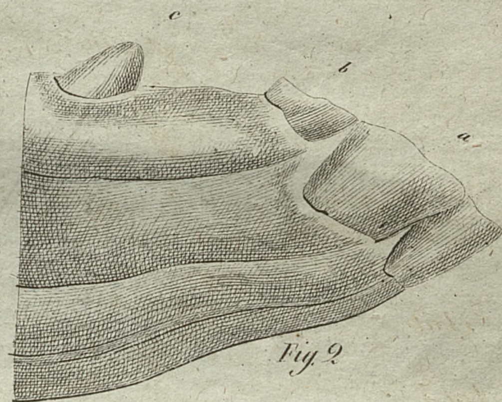
P. *Bergmann* posiada znaczny zapas różnych instrumentów ekonomicznych i weterynaryjnych; jako: *wełnomierze Dolonda; mikroskopy* do rozpoznania dobroci wełny z ilości jéj łuczków czyli karbików, na danéj długości włosa; *perymetry* do oznaczenia średnicy bądź to grubości drzewa, lub naczyń, gorzelnianych, browarnych i t. p.; różnego rodzaju *acrometry*: do poznania tęgości wódki, piwa, wina, mleka; miary, do mierzenia wysokości koni. Z instrumentów weterynaryjnych: troikary, do bydła rogatego i owiec; różne puszczadła krwi, seręgi i t. p.— Dla tém większéj dogodności, mających chęć nabycia rzeczonych instrumentów, założył P. *Bergman* swój sklep, przez czas jarmarku, na placu Krasińskich, obok składu wełny.

Redaktor Tygodnika, *Nepomucen Kurowski.* — w Drukarni PIASTA przy Ulicy Mazowieckiéj Nro 1349.

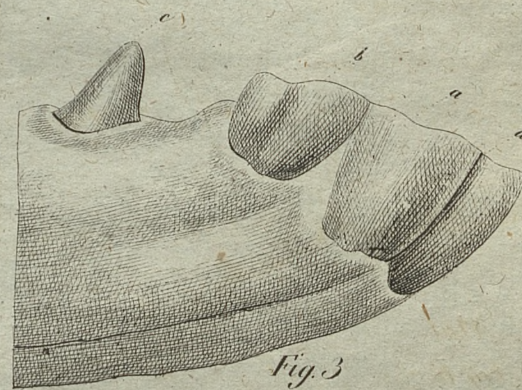

Fig 1. a
3 Lat

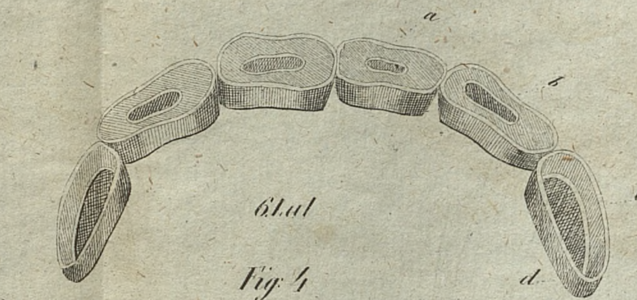

Fig. 1

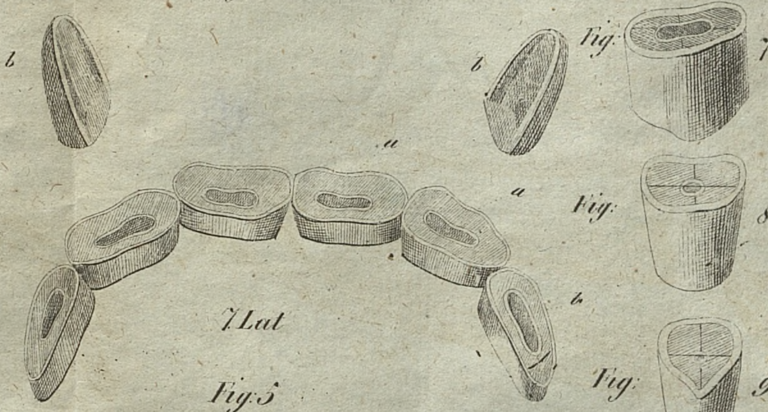

Fig 2. a
4 Lat

Fig. 2

5 Lat
Fig 3. a

Fig. 3

6 Lat
Fig: 4

7 Lat
Fig: 5

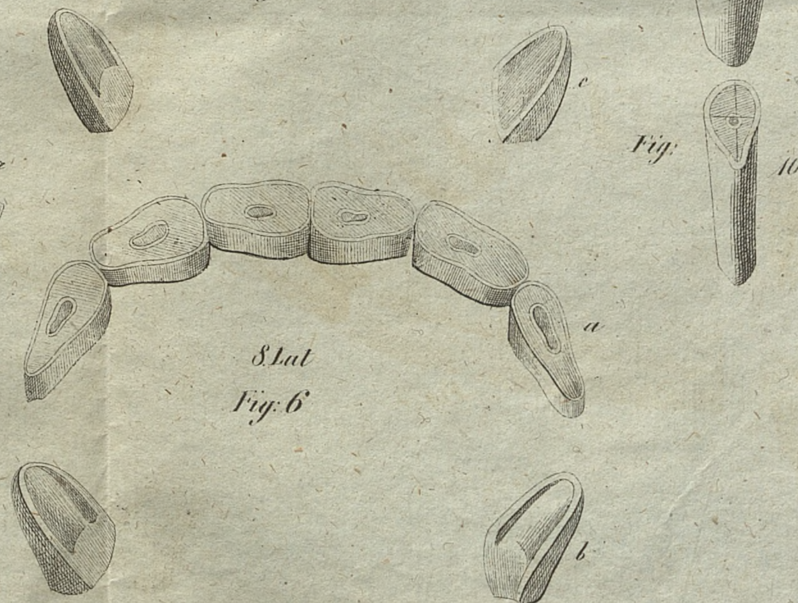

8 Lat
Fig: 6

Fig: 7
Fig: 8
Fig: 9
Fig: 10

